

ANTONI M. BORRELL I SOLER

El 29 de desembre de 1864 naixia en una de les cases del carrer de Santa Anna d'aquesta ciutat, Antoni M. Borrell i Soler. Fill de Josep Borrell i Montmany, jurisconsult de prestigi que vers els anys 1881 i següents exercí el deganat al Col·legi d'Advocats de Barcelona. Per línia materna, descendent dels Soler i Brusi, noms vinculats tants anys a la direcció del popular *Diario de Barcelona*. Els seus primers contactes amb aquest món tingueren lloc a través d'una família en la qual hom feia del Dret una professió i s'estimaven les lletres, en la qual eren conservades les tradicions de la nostra terra, es respirava un profund sentiment religiós i, pràcticament, es vivia la caritat.

En aquest ambient havia de forjar-se la seva ànima, ambient que l'acompanyà durant el curs de la seva llarga vida.

Si en unes poques paraules haviem de perfilar el retrat moral de la seva persona, podríem dir que ha viscut la justícia, ha practicat la caritat i ha estat humil en tots els seus actes.

Deia en un dels seus discursos:

L'educació moral de l'advocat ofereix una garantia: que no arribaran a la Sala del Tribunal les pretensions injustes dels clients, si més no les temeràries i ridícules; perquè l'advocat, sacerdot de la justícia, té la missió d'educar el client en l'exercici d'aquesta virtut.

Ha d'usar del seu ascendent i prestigi per a dirigir-lo pels camins de la justícia, suprimir les argücies i subtiletes amb què pot temptar-lo la lletra del precepte escrit, posar per sobre la regla freda, la raó i l'esperit de la llei, inspirar-se en l'harmonia entre la vida social i la jurídica.

I, seguint aquests principis, en la vida pràctica i professional res no l'importava que una reclamació fos emparada per una llei, si la considerava injusta: no l'acceptava malgrat representar-li la pèrdua d'un bon assumpte en el sentit econòmic de la paraula.

La seva modèstia — deia Faus — el portà a refusar tot càrrec d'ostentació i de representació política. Tan sols a causa d'allò que en podem dir coacció dels seus amics i companys, acceptà de presidir l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona.

Tenia un concepte tan humil d'ell mateix i de les seves coses, que la seva obra magna, *El Dret civil vigent a Catalunya* tardà molts anys a sortir a la llum pública, després d'haver-lo redactat; i, potser molts més encara n'hauria tardats, si no l'hagués editat l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya.

La seva caritat el portà, mentre les forces li ho consentiren, a casa del pobre i a tenir cura dels necessitats en els afers professionals, en peu d'igualtat al client de més categoria.

Es destaca pel seu gran amor al Dret català, perquè és dret, és català, i reflecteix un dels elements més característics de la nostra personalitat col·lectiva. Quantes vegades, en les vetlles d'hivern, el vèieu llegir fragments i més fragments del Digest, i, a través de les seves paraules, fruit en la contemplació de la societat d'aquell temps, en la lògica de la construcció jurídica... i, resolt el cas que li interessava, continuar llegint i meditant aquells textos antics... Desapareixia l'interès pràctic, però continuava aquell goig espiritual de l'investigador.

El 14 de gener de 1907 ocupà per primera vegada la presidència de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona, i en el seu discurs inaugural s'ocupà del Dret civil com a element d'educació del poble.

“La idea del dret — deia — educa la intel·ligència; la seva pràctica, la voluntat, i el sentiment, el cor del poble.”

Desitjava que la justícia fos a l'abast de tothom, des dels més alts fins als més baixos, sense distinció de fortunes; i en contemplar que aquest desig no sempre correspon a la realitat, se'n plany amb les següents paraules:

Perquè l'Estat mira amb indiferència com s'infringeixen sense escrúpols, a voltes amb mala fe, els contractes, quan l'ofensor sap que el perjudicat no li haurà de sortir a compte acudir a la Justícia. I — afegia — alguna volta us

haveu fet càrrec de la gravetat d'aquestes paraules: "no surt a compte acudir a la Justícia? Té dret l'Estat a declarar-se impotent, deixant la resolució dels conflictes a la força privada o aconsellant una resignació que pot imposar la Religió en nom de la Bondat i de la Justícia eterna, però no l'Estat, dispensador de la justícia temporal?"

Més tard tractarà de les *Belleses del Dret*. Deixem que en parli l'enamorat:

No dubto — diu — que els qui us heveu dedicat a l'estudi i a la pràctica del Dret, haureu sentit moltes vegades l'encant de les seves belleses; i dic belleses perquè no és una sola, ni una sola la classe d'emoció estètica que us haurà produït; sinó que unes voltes, el perfum que destilla la justícia; altres, la contemplació serena de la ciència del Dret; altres, l'emoció de salvar l'honra i els mitjans de vida de qui s'ha confiat a la vostra ciència i a la vostra integritat; el sentiment de responsabilitat dels qui heveu... estat enviats a realitzar la grandiosa tasca de forjar les lleis... totes aquestes i altres manifestacions de la vida jurídica i de l'imperi de la justícia produeixen altres tants sentiments i emocions que, contemplats, des d'un punt de vista enlairat, on no arriben les passions ni les preocupacions dels interessos propis, no haurà pogut menys de produir-vos una delectació purament estètica. Heveu descobert la bellesa del Dret.

Si la bellesa és una harmonia vivent, ¿no serà bella la justícia? ¿No serà bell el dret que té per missió de fer-la viable en les relacions entre els homes?

La difícil naturalitat — diu, referint-se al Dret Romà — amb que desenrotlla algunes de les seves institucions, com desenrotllaria el binomi de Newton o un problema d'anàlisi matemàtica, li dona tot el caràcter d'aquella bellesa sòbria, serena de l'arquitectura clàssica grega.

Aquesta estètica de les ciències exactes és la que reivindico pel Dret Romà i també per les legislacions que tenen un sistema jurídic comparable al de Roma, en la puresa dialèctica de llurs línies i en l'harmonia de l'engranatge de llurs institucions.

I quan el Dret surt dels límits rigorosos que li assenyalaria una lògica tan inflexible com la de la geometria — perquè el dret es troba influït per l'element contingent variable de la vida social que ha de regir —, el que perd de bellesa clàssica ho supleix en bellesa romàntica; si té menys serenitat, guanya en sentiment.

I en un altre lloc havia dit:

Quan el poble arriba a sentir la poesia del Dret — perquè el Dret participa de la bellesa de Déu, que es a la vegada Justícia infinita i Bellesa suprema, troba en aquest sentiment un imant que l'atrau al camí de la justícia i de la virtut educadora, llavors arriba al major grau d'eficàcia.

En les paraules transcrites s'endevina que les inquietuds intel·lectuals d'Antoni M. Borrell no quedaren limitades al Dret, sinó que també s'estengueren a la filosofia, a les ciències exactes i a la literatura.

L'any 1901 es reuní a Barcelona el Congrés Universitari Català, i, d'aquest, nasqueren els Estudis Universitaris Catalans, dels quals fou el primer president i en els quals, des de l'any 1904 fins a llur incorporació, bé que temporal, a la Universitat de Barcelona, tingué al seu càrrec la càtedra de Dret civil català.

El 17 d'octubre de 1903, en inaugurar-se el primers curs, organitzat pels Estudis Universitaris Catalans, ens dóna a conèixer el seu criteri sobre l'ensenyança en explicar que:

Busquem per professors persones aptes, sense tenir compte quina sigui la seva nacionalitat, ni que tinguin ni deixin de tenir títol oficial... De les assignatures, sols se'n donaran coneixements elementals i essencials, deixant que l'alumne, amb això per base, es faci l'estudi al seu gust.

Combat l'ensenyança que sols es dirigeix a la memòria, enfarfegant-la amb coneixements difusos i enciclopèdics; es declara contrari a l'oratória dels catedràtics que expliquen molt teoria però que fan fer poca pràctica als alumnes. Creu com a millor mètode d'ensenyança el dialogat, puix que llavors s'obliga l'alumne a treballar i a exercitar la intel·ligència. I afegeix:

Volem que es vegi tota l'assignatura en forma elemental; però que d'aquests elements, que han d'ésser el més essencial, el nervi de l'ensenyança, en tinguin els deixebles un coneixement clar, precís, sòlit i arrelat. I volem, al mateix temps, que, partint d'aquests coneixements, el professor procuri despertar-los les aptituds i aficions científiques, deixant-los veure altres problemes més enlairats, altres punts de vista nous, enseyant-los el camí per investigacions pròpies, per esplai de ses iniciatives, animant-los ambdós consells i ambdós entusiasmes.

Nosaltres donem un valor secundari a la memòria de coses bastant-nos la d'índex. Aquella és un pou en què s'estanquen les idees; aquesta, una font de la qual ragen fluides quan es necessiten... Nosaltres volem que el raciocini sigui el laboratori per on passin les idees perquè arribin a la memòria en forma assimilable; i volem que en aquest laboratori no solament s'hi practiquin anàlisis, sinó que es facin síntesis originals, treballs propis...

Per la càtedra de Dret català desfilaren diverses generacions d'advocats i juriconsults, i —en paraules de Coll i Rodés— la labor ordenada, constant, quieta i quotidiana que exigeix una càtedra honradament professada, li permeté de portar a bon terme un tractat en què ha estat recollit tot el nostre Dret civil i que meresqué el primer premi Duran i Bas de l'Institut d'Estudis Catalans.

D'aquest tractat, el mateix Coll i Rodés deia:

En realitat... és el primer i, per ara, únic tractat complet posat a l'abast dels estudiosos i professionals del nostre Dret... representa la indispensable obra de consulta posada a l'abast dels estudiosos, i més endavant podrà servir a la necessària tasca de la fixació del dret vigent.

I el professor Castán, el 1927:

No sols constitueix la millor obra publicada de Dret català en aquests darrers temps, sinó que no en tenim cap de Dret comú espanyol que estigui escrita amb tal precisió i rigor tècnic...

Com el sol escampa la boira i dona claredat i llum a les coses, així el "Dret civil vigent a Catalunya" dissipà en gran manera les tenebres que existien entorn de l'aplicació del nostre Dret; repetidament l'han citat els tribunals en llurs resolucions; i, en facilitar el seu coneixement ha evitat que, en la pràctica, hom fes extensiva en major grau, en perjudici del català, l'aplicació del Dret codificat.

En el *Codi civil a Catalunya*, premiat per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona el 1903, estudia les pertorbacions que, a partir de la seva publicació, la jurisprudència havia produït en el nostre Dret.

Exposa el règim jurídic vigent a Catalunya, d'acord amb la llei, i el que, en la pràctica, aplicaven els Tribunals.

Això li dona peu per a tractar de l'esperit del nostre Dret, fer un càlid elogi de les seves institucions, defensar-ne llur aplicació i lluitar contra l'uniformisme.

Als qui, amb raons més o menys espectaculars, el defensaven, els deia:

Es clar que seria més senzilla la tasca de l'enginyer, si plana fos la superfície de la terra, com fóra més fàcil la del sastre, si tinguessin les mateixes mides tots els cossos humans; però ni en el físic ni en el moral Déu ha circumscrit les

seves obres al criteri mesquí uniformista, sinó a la unitat superior que resulta de l'harmonia en la diversitat de sers, tons, ratlles, moviments, sons... esplendor de vida i element de felicitat, molt preferible a l'enervant monotonia.

De 1925 a 1929 va tenir al seu càrrec, a la "Revista Jurídica de Catalunya", la secció titulada "Miscel·lània Jurídica", i, en ella, en 48 estudis, anà exposant i comentant el moviment jurídic de distints països, sense exceptuar el nostre, i els problemes que de més destacat interès es presentaven.⁷

A la mateixa revista tractà, en distints articles, de "Els Censos i la Reforma de Barcelona", "Algunos problemas sobre el beneficio de inventario", i de "El delito de infanticidio".

Entre les conferències i discursos, ultra els referits, podem esmentar: "Formes testamentàries", "Protecció de la vídua en els règims jurídics espanyols", "L'enriquiment indegut"; i la conferència llegida el 1955 en la sessió inaugural de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona, en la qual, a través de diversos discursos presidencials, exposava l'evolució, a Catalunya, de les idees jurídiques en un segle.

Dels 80 als 90 anys publicà tractats sobre *El dominio, El contrato de compra-venta, Cumplimiento, incumplimiento y extinción de las obligaciones contractuales civiles, Nulidad de los actos jurídicos*, i, finalment, *El Derecho civil español*, en cinc volums. En tots ells cerca expressament una finalitat eminentment pràctica; hi buida la jurisprudència del Tribunal Suprem; i deliberadament fuig de recollir-hi totes aquelles doctrines modernes, més o menys científiques, que encara no han entrat a formar el nostre Dret vigent.

La seva cooperació a l'obra codificadora del Dret català gairebé arrenca del primer dia. El 7 de juny de 1901 Trias i Giró i Romaní i Puigdenolas havien acabat l'avantprojecte d'Apèndix al Codi civil, i aquest darrer, en carta, fa constar el bon servei que els havia prestat l'estudi de Borrell i Soler sobre successió en general. El 2 de juny de 1905 la Diputació de Barcelona el designà Vocal de la Comissió encarregada de redactar el Projecte de Llei en què devien contenir-se les institucions forals de Catalunya que convenia de conservar; i des d'aquell moment, d'una manera ininterrompuda, ha format part de la Comissió de l'Apèndix; posteriorment, de la Jurídica assessora; i, fins a la seva mort, de la de juristes per a l'estudi i ordenació del Dret foral de Catalunya.

En relació amb aquesta darrera activitat, deia Faus:

Sus observaciones eran tan atinadas, y las enmiendas tan bien fundamentadas, que jamás nadie osó hacerle la menor observación. Cuando, debido a su avanzada edad, no podía asistir personalmente a las sesiones, estaba presente su espíritu, siempre su gran "tratado" sobre la mesa, y, cual si perviviera la Ley de Citas, ante cualquier discusión o discrepancia, se terminaba diciendo: ¿qué opina Borrell sobre esto? Y si el punto controvertido había sido estudiado por él, terminaba la discusión, admitiendo, sin replicar, sus clarísimas observaciones. Era edificante ver a juristas de la talla de un Roca Sastre deponer sus puntos de vista cuando disentían de los de Borrell y Soler.

Nomenat Magistrat del Tribunal de Cassació de Catalunya el 10 de març de 1934, les seves ponències, a criteri del mateix Faus, eren denses en doctrina, i especialment dues d'elles, referents a la prodigalitat i a la donació remuneratòria, veritables tractats sobre aquestes matèries.

El dia 3 de febrer de 1956, a la venerable edat de 91 anys, lliurava l'ànima a Déu a l'antic poble de Sant Vicenç de Sarrià.